

INCINERAȚIA ȘI SEMNIFICAȚIILE EI RITUALE PE BAZA DESCOPERIRILOR DE LA BALTA SĂRATĂ

Sorin M. Petrescu

De-a lungul epocii bronzului ritul de înmormântare predominant a fost cel al incinerății și se va menține și în epocile următoare. Chiar și după retragerea stăpânirii romane¹.

Elementele ritualului de înmormântare indică o deosebită complexitate și sunt bine cunoscute.

În primul rând incinerarea se făcea pe o platformă unde era amenajat rugul (**ustrinum**)². Deși urme ale acesteia nu au fost sesizate încă la Balta Sărată, presupunem că era amplasată la marginea necropolei. În general se apreciază că defuncții erau depuși pe rug îmbrăcați și cu unelte și podoabe specifice. S-a afirmat încă din 1973 că inventarul ceramic se așeza de regulă pe rug alături de mort, trecând și el printr-un proces de ardere intensă³. În ciuda unor argumente – de altfel pur teoretice – ce contrazic această stare de fapt⁴, în cazul descoperirii noastre – ce reprezintă primul mormânt cunoscut în aria culturii Balta Sărată – două vase au fost cu siguranță pe rug și au fost arse până la deformare și vitrifiere: urna funerară – un vas cu o toartă – și un vas sac, mai mare și cu două torți apucătoare orizontale.

După ardere, o parte din resturile cinerate printre care se detașează o falangă, au fost depuse în urnă. Este interesant faptul că din urnă lipsește cenușa, fapt datorat poate imposibilității de a se face distincția între cenușa umană și cea rezultată din arderea combustibilului lemnos. Lângă urnă se aflau fragmente de oase de ovicaprine ce formau ofranda de carne, arse și ele.

În ce privește elementele de mobilier ceramic funerar, situația este clară. Dacă în majoritatea mormintelor cercetate în Banat s-a conturat existența așa-numitei “triade de vase” (urnă, cană și strachină), în cazul nostru se constată o abatere de la regulă⁵. Mormântul are un inventar de șase vase: urna, un vas-sac mai mare, trei căni, o strachină și o fusaiolă din lut, indicând existența unor cutume funerare tipice pentru această comunitate de tip Balta Sărată.

Urna funerară este un vas cu o toartă ornamentat cu mici incizii (crestături)

oblice sub buză. Nu credem că a fost confecționată special cu această destinație, mai degrabă putea fi folosită în activitatea cotidiană pentru scos lichide sau grâne dintr-un recipient mai mare, având o capacitate de cca. 1 litru. În timpul incinerăției vasul a fost așezat atent și culcat pe stratul de jar, astfel că doar pe o jumătate din suprafață este ars puternic la vitrifiere, în timp ce fundul și cealaltă jumătate sunt neatinsse de dogoarea focului. Sub urnă au fost depuse două cești fragmentare iar în dreptul ei încă una, lobată, toate trei fără urme de ardere secundară. Alături de urnă au fost puse fragmente dintr-un vas-sac mai mare ce avea două torți orizontale. Inițial vasul a suferit și el o ardere puternică pe rug încât pereții au crăpat și s-au deformat mult. Ca destinație inițială vasul putea fi utilizat la păstrat lichide.

În apropiere de buza urnei a fost așezată o fusoială bitronconică din lut negru-cenușiu. În sfârșit, deasupra urnei a fost pusă drept capac o strachină fragmentară cu două torți pe umăr, de dimensiuni mari (diametrul 42 cm).

Analiza inventarului și faptul că nu toate piesele au fost trecute prin foc, indică o serie de detalii de ritual specific acestei comunități.

Prezența fusaiolei din lut în mormânt sugerează ideea că avem de-a face cu un mormânt de femeie. Spre aceeași concluzie ne conduce și falanga din urnă care după caracteristici pare să fi aparținut unei femei⁶.

Faptul că cele trei cești și strachina nu au fost arse pe rug indică faptul că au servit în cadrul banchetului funerar. Mai ales strachina este supradimensionată, indică utilizarea ei concomitentă de către mai multe persoane. În urma banchetului funerar-atestat și în primele izvoare istorice⁷ – ceștile și strachina au fost sparte ritual, depunându-se în groapa mormântului părțile mai mari rămase din ele. Dintre toate vasele depuse în mormânt, doar strachina are reprezentat pe fund un simbol solar cu șapte raze prin împunsături succesive, fapt care nu este deloc întâmplător.

Plastic, cultul solar se exprima prin alegorii și simboluri cum ar fi cercul solar, roata solară, discul, spirala, cercul, păsări solare etc. Ritualul incinerării este o consecință directă a cultului soarelui, cult dublat de cel al focului solar. Acest rit marca probabil marea trecere în lumea cealaltă prin purificarea cu focul sacru, prin curățirea de toate impuritățile corpului adunate într-o viață⁸.

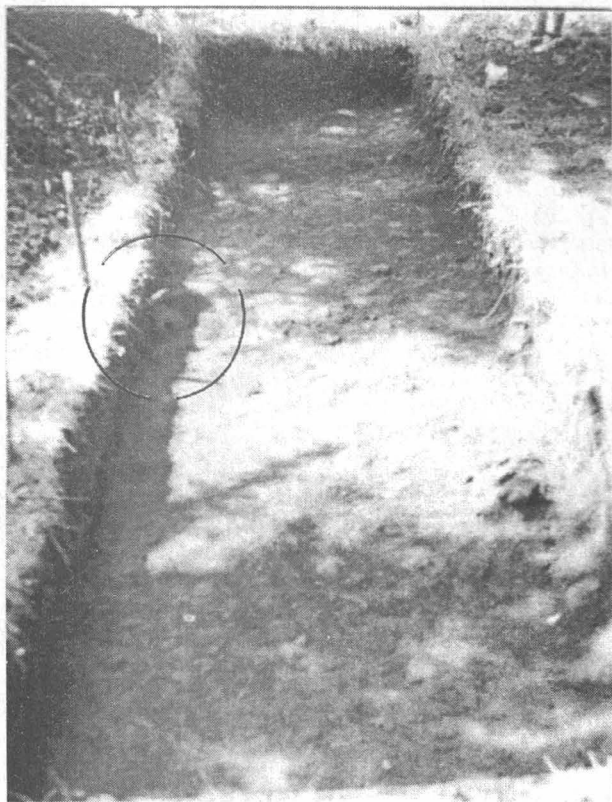
Arderea corpului apare astfel ca o totală eliberare a spiritului și ca o perpetuare a lui prin păstrarea cenușii trupului.

Argumentul incinerării consta probabil în credința într-o viață viitoare, descărnată de materie și fericită. Prezența în mormânt a ceștilor și strachinei folosite la banchetul funerar simboliza probabil obiectele sacre cu care decedatul trebuia să participe la un "ospăț al nemuririi" în cer.

Sunt câteva considerații pe baza inventarului din mormântul cercetat de noi dar cu siguranță lucrurile sunt mai complicate, ritualul având o complexitate ce ne depășește, în ciuda relatărilor mai târzii referitoare la daci⁹ sau tracii sudici¹⁰.

NOTE

- ¹I.H. Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor*, București, Editura Albatros, 1986, p. 116
- ²Vl. Dumitrescu, *necropola de incinerare de la Cîrna*, București, editura Acad. R.P.R., 1961, p. 23; I.H. Crișan, *op. cit.*, p. 117; Platforma de lut ars de la Fratelia avea o lungime de cca. 10 m și o grosime de 7-10 cm. Vezi Fl. Medeleț, *ActaMN*, 32, I, 1995, p. 292
- ³Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 23; O. Radu, *SCIV*, 24, 3, 1973, p. 503-520
- ⁴Fl. Medeleț, *op. cit.*, p. 293
- ⁵Ca în cazul unor morminte de la Fratelia, Voiteg și Peciu Nou. Vezi Fl. Medeleț, *op. cit.*, p. 294
- ⁶Analiză efectuată de Octavian Popescu de la M.J.E.R.G. Caransebeș căruia îi mulțumim și pe această cale. Vezi și L. Testut, *Traité d'anatomie humaine*, Tom I (ostéologie), Paris, 1928⁸, p. 364-366
- ⁷Există relatări mai târzii ale banchetului funebru, la tracia sudici dar și la geți. Vezi Herodot, V, 5;8. I.H. Crișan, *op. cit.*, p. 112-117
- ⁸R. Vulcănescu, *Mitologie română*, București, Editura Academiei R.S.R., 1985, p. 104
- ⁹Herodot, IV, 94;95. I.H. Crișan, *op. cit.*, p. 175
- ¹⁰Vezi, I.H. Crișan, *op. cit.*, p. 116 și urm.

a.

b.

Planșa I

a. S₄/1999 și localizarea mormântului de incinerare

b. Mormântul de incinerare cu strachina-capac

www.cimec.ro / www.muzeul-caransebes.ro